
"Gutenberg and the Master of the Playing Cards", Hellmut Lehmann-Haupt, Connecticut 1966 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/3, 631-632

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

biografii wielką pomoc, bo znajdzie w niej tłumaczenia czy opracowania traktujące o tych gałęziach wiedzy w Indiach także w językach europejskich. Nieindianista może się podjąć takiej pracy, byleby uprzednio skontrolował przy pomocy indianisty nazwiska i terminy indyjskie. Może on cierpliwie zaczekać na dwie zaplanowane części *Bibliografii*, a może też na razie korzystać z bibliografii dzieł dotyczących astronomii i astrologii indyjskiej w językach europejskich, podanej w tomie 3 *Geschichte der indischen Litteratur* Winternitza i w katalogu Harra-sowitza.

Głównym autorem omawianej *Bibliografii* jest S. N. Sen, z wykształcenia fizyk, mający za sobą również studia nad historią nauki w Cambridge. S. N. Sen nie tylko poświęca się pracy wykładowcy i innym zajęciom, ale także jest autorem wielu książek. Jedną z nich, *Historia nauki* (dwa tomy w języku bengalskim), przyniosła mu dwie nagrody w Indii.

Franciszek Tokarz

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

A. S. Jastrzębskij, *Tiermodinamika i istorija jejo razwitija*. Izdatiel'stvo „Energija”, Moskwa—Leningrad 1966, ss. 668.

Obszerna monografia historyczna o termodynamice, napisana przez zasłużonego radzieckiego pedagoga, doktora nauk technicznych prof. Andrieja Stanisławowicza Jastrzębskiego, zawiera historyczne, metodyczne i inne wiadomości z termodynamiki, odnoszące się w szczególności do rozwoju tej dziedziny nauki w Rosji i Związku Radzieckim na tle światowego postępu tej dyscypliny wiedzy od drugiej połowy XVIII w. do lat trzydziestych XX w. Książka podzielona jest na 3 części, w których omówiono: stan i rozwój historyczny termodynamiki oraz ważniejsze podręczniki a także badania i doświadczenia z termodynamiki teoretycznej i doświadczalnej; metodyczne i historyczne prace z zakresu teoretycznych podstaw techniki cieplnej; dane biograficzne (z fotografiami) niektórych zasłużonych uczonych na polu termodynamiki. Wśród 42 sylwetek znajdujemy Polaków: Zygmunta Wróblewskiego (1845—1888), szkoda, że bez fotografii; Mariana Smoluchowskiego (1872—1917); a także uczonego pochodzenia polskiego: Anatola Fiedorowicza Kapustinskiego (1906—1960), członka honorowego Polskiego Towarzystwa Chemicznego¹. W książce zamieszczono wykaz 195 głównych publikacji z dziedziny termodynamiki, wydanych w Rosji i Związku Radzieckim w latach 1868—1963.

J. K.

Hellmut Lehmann-Haupt, *Gutenberg and the Master of the Playing Cards*. Yale University Press, New Haven, Connecticut 1966, ss. 98, ilustr.

Gutenberg, wynalazca druku za pomocą ruchomych czcionek metalowych, miał, być może, większe ambicje niż te, które udało mu się zrealizować. Autor książki, współpracownik Zakładu Historii Książki na Uniwersytecie Yale, przedstawia fra-

¹ Por. wzmiankę o pozytywnym stosunku tego uczonego do faktu odkrycia vestium przez Jędrzeja Śniadeckiego w artykule I. Znaczko-Jaworskiego, *Jędrzej Śniadecki a Petersburska Akademia Nauk*, „Kwartalnik”, nr 1/1967, s. 56.

pujące dowody, że twórcza myśl Gutenberga sięgała w dziedzinę mechanicznego powielania — obok znaków pisarskich — także iluminacji i ozdobników sposobem, którego efekty nie ustępowałyby najlepszym wytworom średniowiecznego zdobnictwa rękopisów liturgicznych. Autor wykazuje niedawno odkryte bliskie podobieństwo pomiędzy miniaturami malowanymi w Moguncji i najwcześniejszymi znanymi w Europie miedziorytami, wykonanymi przez tzw. Mistrza Kart do Gry. Miedzioryty, zachowane w rzadko spotykanym komplecie kart do gry, stanowią może przykłady ambitnych prób w tym kierunku właśnie Gutenberga. Jemu więc przypadłaby zasługa jeśli już nie faktycznego wynalezienia, to przynajmniej pionierskiej pracy rozwijania i doskonalenia techniki miedziorytniczej w jej najwcześniejszym okresie. Książka zawiera liczne reprodukcje dotychczas nie publikowanych miniatur piętnastowiecznych i pierwszych rytowanych kart do gry.

Olaus Magnus, *Carta Marina. Karta och beskrivning över de nordiska länderna samt de underbara ting som där finnas. Karte und Beschreibung der nordischen Länder mit ihren wunderlichen Dingen. Facsimile* wydania 1, Venezia 1539. Wydał i objaśnił Erik Gamby. Bokgillet, Uppsala 1964, ss. 43.

Do pierwszej połowy XV w. Europa Zachodnia nie miała innego obrazu kartograficznego „krajów Północy” niż ten, który dał Ptolemeusz; uwzględnił on Półwysep Jutlandzki i Wyspę Thule, lecz w miejscu Półwyspu Skandynawskiego pozostawiał białą plamę. Pierwsze uzupełnienie map Ptolemeusza, dotyczące tego obszaru, dał dopiero Klaudiusz Swart (zm. w 1388 r.), geograf duński, który wykonał w latach 1424—1427 mapy Skandynawii i krajów północnych, przy czym zupełnie prawidłowo przedstawił wyspę Grenlandię.

Kartograficzne odzwierciedlenie następnego etapu poznania „krajów Północy” stanowi *Carta Marina* wydana w 1539 r. w Wenecji. Obraz krajów skandynawskich jest na niej znacznie bardziej zbliżony do rzeczywistości niż na wykonanej prawie sto lat wcześniej mapie Swarta. Jej autor, Olaus Magnus (1490—1557), kanonik Uppsali, był posłem Gustawa Wazy do Rzymu w 1524 r. i pozostał we Włoszech z powodu wygnania ze Szwecji jego brata Johannes Magnusa — ostatniego katolickiego arcybiskupa tego kraju. Mapa była przewidziana jako geograficzna podstawa słynnej *Historii ludów północy* wydanej w Rzymie w 1555 r.

Z dwóch istniejących egzemplarzy tej mapy: w Państwowej Bibliotece w Monachium i w Uniwersyteckiej Bibliotece w Uppsali, za podstawę niniejszej reedycji został wzięty pierwszy. Mapa składa się z 9 arkuszy o łącznych rozmiarach 170×125 cm, drukowanych pierwotnie z drewnianej matrycy. Ich obecna litograficzna kopia została zmniejszona o 30%, pomimo to wypełniające je rysunki o treści przyrodniczej, etnograficznej i politycznej są zupełnie wyraźne. Opisy treści mapy Olaus Magnusa podane są w języku szwedzkim i niemieckim. Za podstawę został wzięty z trzech pierwotnych tekstów — łacińskiego, włoskiego i niemieckiego — ten ostatni jako najpełniejszy, przy czym język niemiecki został unowocześniony (*facsimile* oryginału niemieckiego wydał w 1912 r. Isak Collijn).

J. Bb.

Jacques Lafaye, *Konkwistadorzy*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1966, ss. 157, ilustr. 27.

Praca niniejsza (wydana w serii *Omega*) ukazuje nie zawsze dostatecznie dobrze uświadomiony fakt, iż odkrycie i podbój Ameryki miały nie tylko przełomowe znaczenie w dziejach rozwoju horyzontu geograficznego, ale stanowiły wy-